

okonstlad, men också utan någon talang sammansatt. Som läsning kan den vara så god som mången annan; men rikedomens på urval borde icke göra det svårt att finna på något än bättre.

J. V. S.

51 HVARJEHANDA.

Litteraturblad n:o 3, mars 1856

Allgemeine Bibliographie, monatliches Verzeichniss der wichtigern neuen Erscheinungen der deutschen und ausländischen Litteratur, herausgeg. von F. A. Brockhaus. Leipzig.

Under denna titel utgifver den bekanta firman Brockhaus en katalog öfver de nyaste produkter i vetenskap och litteratur om, 1 ark pr månad. Skriften är naturligtvis en spekulatio för att inleda särskilda länders bokhandel att genom firman requirera alla utmärktare icke blott Tyska utan äfven andra länders bokhandelsartiklar. Detta är dock resp. bokhandlares ensak. Katalogen angifver Herrar J. C. Frenckell et Son såsom firmans kommissionär här i Helsingfors. Bland de litteraturer, som i katalogen skola uppmärksammas, nämnes äfven den Finska. Likväl synes i 1:sta arket, det enda vi sett, ännu ingen Finsk boktitel.

Bland nya skrifter anföras 2:a och 3:e delen af *Macaulay's The History of England*. I Petersburg har 1855 utkommit en Rysk skrift om »Finland i dess närvarande tillstånd jemte beskrifning af krigshändelserna på dess gränser af Fedoroff. Sir *Ed. Belchers* nordpolsexpedition beskrifven i »The last of the Arctic voyages», ett omfattande och något dyrt arbete i två delar, som äfven innehåller naturalhistoriska skildringar och uppgifter af flera expeditionen åtföljande lärda. Man väntar också resebeskrifningar af M'Clure och Dr. Kane. Äfvenså den berömda Afrikanska resanden Dr. Barth's reseberättelser, hvilka utkomma på Eng. språket.

52 UNGDOMENS DYGD ÄR ICKE GRUNDSATSERNAS UTAN OSKULDENS.

Litteraturblad n:o 4, april 1856

Läraren torde välvilligt erinra sig, att någon skriftväxling rörande uppfostran och undervisning i Skolan förekommit mellan Kuopio Tidning och detta blad.

Vi försäkra, att det är oss en verklig leda att byta ord med resp. Tidningsredaktioner. Uppsåttligt hafva vi derföre äfven undvikit, att ens nämna dessa publicitetens skrala representanter; ty den enda frukten deraf är vanligen en andlös ordstrid.

Föga annorlunda beskaffad är Kuopio Tidnings polemik. Särad fåfänga är det enda ur densamma framlyser, föga kärlek för sak och icke det minsta bidrag till dess upplysande.

Våra läsare torde hysa det förtroende till vårt sunda vett, att vi icke anse människan kunna uppfostras till sedlighet utan att vänjas till god sed; och än mindre lärar någon ur artikeln i senaste års Decemberhäfte »Att skolan just icke gör människan» hafva kunnat inhemta, att vi skulle yrkat, att icke någon bildning är för människan behöflig. Det är

dock detta Kuopio Tidning lägger oss och sagde artikel till last.

Vi vilja icke nedlåta oss till det toma ordgräl, hvarpå Kuopio Tidning ger exempel och följer exemplet af all tidningspolemik i detta land. Afsigten med denna artikel är derifrån vida skild. Men vi böra medgifva ett begånget fel, ehuru det visst icke rättfärdigar Kuopio Tidnings förfarande, att mot hela syftningen i den åberopade artikeln och mot våra i densamma bestämdt och upprepadt uttalade anföranden begagna detta fel till ett tomt och nog övermodigt ordrytteri.

10 Vi yttrade i sagde artikel: »Barnets sedliga uppfostran sker öfverhufvud negativt genom att bevara detsamma från osed. Ty dess verld är så inskränkt, består i äta, sofva, leka och senare läsa, så att föga positiv god sed kan i dess lif komma i fråga. Sådan är äfven lärjungens uppfostran i skolan. Sanning i sina ord, ordentlighet i sitt skick och lydnad för äldre personer har han haft att lära redan i hemmet, och öfningen häri fortsättes i skolan. Der tillkommer hufvudsakligen fliten såsom positiv god sed. Men föröfrigt har man svårt att säga, hvilken god sed skolan ännu skulle kunna hos lärjungen befästa. Hvad härutöfver kommer i fråga är, att bevara lärjungen för osed».

20 Felet i denna framställning torde de flesta läsare knappt nog hafva varsnat. Det består egentligen i ordet »öfverhufvud» nyttjadt om barnets uppfostran genom att bevara detsamma från osed. Vi hade bort säga »till stor del» eller så; och vi hade dertill kanske bort tillägga: barnets »tidigaste» uppfostran, samt längre fram anmärka: att de positiva pligterna efterhand blifva flera, och att i skolans uppfostran derföre småningom mera positiv god sed måste komma i fråga, än vid den tidigaste barnauppfostran. Vi hade också kunnat tillägga, att den äldre lärjungen i skolan kan hafva medvetandet, att genom sitt exempel och genom sitt inflytande på de yngre verka för god sed äfven hos andra; – och detta är visserligen en sak af stor vikt – ehuru Kuopio
30 Tidning icke haft något att säga hvarken härom eller om någon annan god sed, som skolan kunde implanta. Det är nu visst ett fel, att vi uttryckt vår mening dunkelt. Men får läsare torde hafva misstagit sig på densamma. Kuopio Tidning har deraf endast fått anledning till några utropstecken och några stickord. I sak har det icke behagat dess Redaktion att lära oss och allmänheten känna, hvilken *god sed*, skolan ännu kan lära sina lärjungar, än mindre att förklara, hvilken »levfande kunskap», den förmår meddela, såbeskaffad, att denna icke vore beräknad för framtiden utan omedelbart skulle föra lärjungen till
40 sedlighet. Tills sådant sker, anse vi oss kunna med godt samvete lemna den stora tidningen såsom segrare på dess stridsfält, som icke är vårt.

Men det är sjelfva saken, icke våra yttranden, som vi anse behöfva ytterligare utredning. Redaktionen af Kuopio Tidning ser med ett serdeles förakt ned på denna negativa sida af uppfostran, på ungdomens bevarande från osed. Ja den vågar, *vågar* säga vi välbetänkt, beteckna omsorgen härom vid skolan, så vidt den rörer lärjungarnes uppförande utom skolrummet, såsom »spioneri» från lärarens sida. Det vore den största feghet, skulle vi icke upptaga denna utkastade stridshandske, då vi väl veta, att detta skall öfver oss nedkalla ett
50 döfvande skrik af stora ord och fördömelser utan all ända. Men vi bekänna, att saken länge legat oss på hjertat, och att Kuopio Tidnings utmaning ger oss hellre en välkommen än en ovälkommen anledning, att *tala ut*.

Hvad först angår värdet af ungdomens bevarande från osed, ega föräldrar derom icke mera än en tanke. Den enklaste erfarenhet säger

dem, att allt orent, sedeslöst och lättsinnigt, att alla utbrott af passionen, af vrede, hat o. s. v., att hvarje yttring af dåliga böjelser och låga känslor bör aflägnas från barnets ögon och öron, emedan allt sådant qväfver den grodd till god sed, som börjat uppspira, vida hastigare än den blifvit uppdragen. Finge ett ömt föräldrahjerta råda, skulle det i känslan af egen skuld och i medvetande af förderfvets och det moraliska eländets mängd på jorden väl vilja för all tid bevara barnet för kännedomen derom och åsynen deraf. Men detta låter sig icke göra. Hvarochen människa måste bita på frukten af kunskapens träd, måste sjelf lära välja mellan godt och ondt, i eget bröst utkämpa pligtens hårda strid mot lockelsen och begäret; hvar och en måste riskeras.

10

Föräldraömheden står dock i sin omsorg för barnen fullkomligt i förbund med förnuftet. Eftertanke och erfarenhet lära, att omfånget af människans pligter i barndomen icke är detsamma som i ungdomsåren, i ungdomen icke detsamma som i den mogna åldern. I följd häraf kan icke heller all god sed hos barnet på engång inplantas, utan omfånget för densamma tillvexer med åren. Det lärar knappt finnas någon annan än Kuopio Tidning, som betviflar, att så förhåller sig. Men då så är, består också uppfostran i barnets tidigaste år mera i dess afhållande från osed, än i dess vänjande vid god sed; ty de goda seder, det i denna ålder kan öfva, äro få, men de oseder, det kan lära, äro många. Dess dygder bestå hufvudsakligen i den yttre öfningen af lydnad, ödmjukhet, tacksamhet, medan de odygder, som redan tidigt kunna bemäktiga sig detsamma, äro verkliga själslyten, argsinhet, egensinne, egenkärlek, öfvermod, otacksamhet, hårdhjärtighet m. m. Och äfven lydnad m. m. inplantas hos detsamma endast negativt, genom olydnadens bestraffande. Ty barnet kan icke fatta, hvarföre lydnaden är nödvändig, hvarföre det bör ödmjukt begära och välvilligt tacka äfven i förhållande till dem, det ser föräldrarna kunna befalla; men förrän det kan fatta detta hvarföre, kan icke t. ex. tacksamheten hos detsamma blifva en verklig dygd, medan ondskan och egensinnet, äfven utan att barnet begriper det onda i desamma, blifva alltför verkliga själslyten, oändligt svåra att längre fram utrota.

20

30

Detta förhållande fortfar uppfostringstiden igenom, dock så, att i den mon barnet utvecklas, den goda seden kan göras till en sak för öfvertygelsen och i samma mon den negativa sidan i barnavärlden blifva mindre behöflig. Men icke har detta behof upphört i afseende å skolgossen och gymnasisten, af hvilka vanligen äfven de äldre äro i den ålder, då frestelserna egentligen rätt börja. Den osed nemligen, som kan missbilda barnet, är sjelfsvåldets; den, som förderfvar ynglingen, är sinnesrusets och lidelsens. Den förra är odygdens och vanartens, den senare är lastens. Denna är vida mera smittosam, än den förra, emedan den i ungdomsblodet, i det fysiska utvecklingsstadium, hvori ynglingen befinner sig, har en eldig jordmon. Det skulle bevisa brist på vanligt sundt vett, att förneka det oändligt stora inflytande blotta valet af umgänge och bekantskaper i denna period af lifvet eger. Och ingen skolman lärar finnas så samvetslös, att han icke erkänner, huru mycket för ungdomens framtida välfärd derpå beror, om oseden vid en läroanstalt fått insteg och blifvit sed, eller om den ifrån densamma är utestängd. God sed såsom frukt af öfvertygelse om det rätta ger visserligen en bättre borgen för framtiden, än god sed i följd af hjertats oskuld; men der den förra icke kan finnas – och den finnes icke för barndomen och ungdomen – der är redan frånvaron af förderf en stor vinning. Det gäller dessutom vid en läroanstalt icke blott några

40

50

individer, utan generationer. Ledes den enskilde af sin oförderfvade håg eller af öfvertygelse till det rätta, är det utan tvifvel det bästa; och minst kan af oss det påstående väntas, att icke läraren borde verka för ett så lyckligt sakernas skick. Men finnes hos lärjungen icke detta värn mot oseden, *måste* han likväl från den afhållas. Han sjelf kan häraf hafva endast gagn, emedan äfven der öfvertygelse saknas, osedens frånvaro lemna öfvertygelsen tid att vakna och bereder den möjlighet att göra sig gällande. För de öfriga är en enda lastbar individ en olycksbringande brandfackla, en pestsmittad, som snabbt kringsprider sjukdomen. Och det är jernförelsevis lätt, att från en läroanstalt afhålla dålig sed, men fordrar deremot den yttersta ansträngning att vid densamma utrota oseden, om denna engång hunnit blifva allmänare. Det är lyckligt, om icke håg för det onda finnes; men der den finnes, måste individen äfven mot sin håg och vilja tvingas att iakttaga god sed. Hjelper icke tvånget, måste den ohjelpiga från läroanstalten skiljas. Sker det icke, har läraren brutit mot sin pligt.

Detta är, hvad man kallar *skoldisciplin*. Vi veta väl, att den af mången anses för en anakronism och såsom i denna upplysta tid helt och hållet öfverflödig. Vi kunna icke dela denna mening. När engång menskligheten hunnit så långt, att skolungdomen blifvit vis och dygdig, eller ens hunnit förlora sin varma ungdomsblod jemte de ädla känslor, den förmår lifva, och de farliga böjelser, den gifver näring, då skola äfven vi anse disciplinen för öfverflödig. Men tilldessa detta inträffar, hålla vi disciplinen verkligen för skoluppfostrans starkaste stöd. Ja vi anse den än mera nödig i detta vårt kära fädernesland, der vid läroanstalterna pretensioner och oseder inritat sig, öfver hvilkas framträdande man i Europas civiliserade länder skulle häpna.

Och för att icke tala tvetydigt, få vi kort utsäga, att vi i det följande tala om gymnasierna. Vi känna verkligen icke, om det oskick, vi gå att tadla, förefinnes äfven i några af landets högre elementarskolor¹. Men den ålder, lärjungarne vid dessa ega, ger ett giltigt skäl för det antagande, att detta slags oskick och osed icke vid dem oftare kan förekomma. Till ytterligare undvikande af all tvetydighet vill också undertecknad här tala i eget namn, så att ingen, som kunde äska bevisning, må tveka, till hvem han har att vända sig.

Alltså: Jag vet, att Gymnasii- och Skol-Ordningen i ganska bestämda ordalag förbjuder lärjungarne att besöka värdshus. Jag har likväl sett exempel, att sådane besök ske opåtaladt, att gymnasister haft sin folio i värdshusvärdens bok, debiterande dem för toddyglas, supar m. m. lika ordentligt som öfriga kunder. Jag har såsom skolföreståndare nödgats tilltala och straffa lärjungar, som bevistat af gymnasister i kvarteren tillställda supkalas. Jag har såsom resande i annan gymnasiestad särskilda gånger sett och hört gymnasisters gelag på det värdshus, jag bebott. Sådant plägar icke heller höra till hemligheterna i de småstäder, om hvilka fråga är. Och jag skulle sannerligen icke anse mig för »spion», om jag som Herrarnes lärare vid ett sådant tillfälle skulle öfverraska dem och sända dem hvar till sitt, icke heller för en rå barbar, om jag på eget eller andras vittnesbörd skulle med lämpliga medel för framtiden afstyra ofoget. Det är mig också väl bekant, att Gymnasii- och Skolordningen förbjuder lärjungarne alla kalaställningar. Likväl vet jag, att gymnasister ställt till kalas, der deras lärare varit ärade gäster, och der åtskilliga Herrar värdar af giltiga skäl på stället tagit sitt

¹ Att dock enstaka exempel funnits är oss icke obekant.

nattläger, så mycket mera obehindradt, som följande dag enkom varit en lofdag. Ja Herrarne hafva varit frikostiga nog, att tillstålla de vackraste baler för stadens honoratiores, herrar och – damer naturligtvis, baler, vid hvilka det väl kända efterspelet icke saknats, men för hvilka de följande dag bort aflägga räkenskap inför rektor, ifall icke tillställningen under Skollagens suspenderande skett med rektors vänliga begifvande och med honom och öfriga lärare till gäster. Jag kan icke säga, att jag varit åsynavittne till denna herrlighet, ty ehuru hedrad med bjudning, har jag icke haft någon kallelse att bevittna huru lag och skick uppenbart gäckades. Sådom skollärare ansåg jag på den tiden en skolas farligaste grannskap vara – icke ett värdshus utan ett gymnasium. Må det vara sagdt till den verkan, det kan ega, att de lofliga tillställningarne tillätos, för att aflägsna de olofliga; der är ofvan nämnt, med hvilken påföljd. Värdet af detta slags uppfostran såsom princip borde dock ligga inom hvarje mans fattning. Men om den såsom grundsats är förkastlig, har man svårt att inse, hvarföre ett undantag skall göras för förtärandet af starka drycker, om det icke sker för nationalsvaghetsens skuld.

10

Må den, som känner seder och förhållanden i t. ex. Tyskland och England, föreställa sig, hvad man der skulle säga om en skoldisciplin som den anförda, – om skolgossar, hvilkas rättighet det anses vara, att tillstålla dryckeslag, och hvilka opåtaladt få börja sin bana med krogskulder! Vi betvifla icke, att man kan finna exempel på dylikt vid gymnasierna i grannlandet Sverige; men redan i Danmark torde det sökas förgäfvets. Vi veta icke, hvad respp. föräldrar i vårt land tänka och säga om förhållandet; men väl veta vi, att flertalet af dem aldrig tillstållt så granna baler, som deras söner, Herrar gymnasister, och att det för många af dem skulle vara något ovanligt, att få bevista en sådan, ifall Herrar söner behagade hedra äfven dem med en bjudning.

20

Det blad, hvars polemik vi ofvan nämnt, citerar med ett förnämt förakt, som verkligen kläder en sådan dignitär, vårt yttrande, att hvad som bör ske, för att bevara skolungdomen från dryckenskapslasten, är att icke tillåta värdshusbesök och kalaserande i kvarteren, och bladet beundrar blott vår »enfald», då vi påstå, att skolan intet verksamare medel för detta ändamål eger. Dess redaktion uppger intet annat medel. Den har för vår enfald endast sitt förakt och sitt goda medvetande om en upphöjdare vishet. Det är dock samma redaktion, som citerat ett par dussin gymnasisters liderlighet såsom bevis för skoluppfostrans i landet dålighet, och hvars slutsatser i detta hänseende vi förklarar för öfverdrifna.

30

40

Vår tanke om dryckenskapen är. Dryckenskapen är icke i sig själf följd af något moraliskt förderf; den är en dålig vana, som fostrar det moraliska förderfvet. Medici anse, att vissa organiska fel och sjukdomar alstra benägenhet för starka dryckers förtärande. Erfarenheten lärer också, att en lägre ståndpunkt i intellektuel bildning och frånvaron af yttre välstånd och mera förfinade lefnadsvanor och behof verkar på hela samhällsklassers och nationers fallenhet för detta missbruk. Det torde icke heller kunna bestridas, att nordiska nationer redan i följd af klimatet äro mera begifna på starka drycker, än de, som lefva i ett mildare klimat. Men dessa allmänna verkande orsaker medgifna, är det hufvudsakligen *vanan*, alstrad af dåligt exempel och dåligt sällskap, som förer individen till dryckenskapslasten. Härom, tro vi, råder bland klokt folk ingen meningsolikhet.

50

Likaså är det utom all strid, att människan i barndomen och ungdomen är mest underkastad exemplens makt och lättast af sin

omgifning föres till godt eller ondt. Ja ingen torde ens bestrida, att för denna ålder exemplet är vida verksamare än läran. Isynnerhet dryckenskapen, hvilken i så hög grad beror af vanans makt, grundlägges derföre vanligen i ungdomsåren. Vi skulle för vår del tro, att en menniska, som afhållits från vana vid starka drycker, tills hennes kropp hunnit sin fulla utveckling, och hon kommit till den ålder, då grundsatser förmå styra hennes lefnadsvandel, sällan skall falla i denna last. Det är icke fråga derom, att faran vore förbi med skol- och gymnasii-åren. Ty ynglingar komma vanligen numera vid en så tidig ålder till universitetet, att nämnda vilkor ännu icke äro uppfyllda; hvarföre man äfven ser de äldre, om de lemnat gymnasium oförderfvade, undgå de faror, för hvilka de yngre lätt blifva offer. Men det lär icke falla någon in att anse, det man vid Gymnasium bör grundlägga vanor eller ovanor, som så lätt blifva laster, äfven om dessa vanor likväl efter utgåendet derifrån kunna förvärfvas. Tvärtom skall hvarje fader, hvars son en vaksam disciplin afhållit från vanan, prisa dess handhafvare. Sjelfva saken, att vanan icke der blifvit ådragen, skall vara honom nog.

Vi hafva sagt det, vanan vid starka drycker är icke i sig sjelf något moraliskt ondt, den är icke heller följd af någon moralisk dålighet. Man gör också allmänt den erfarenhet, att de, som förfalla i dryckenskap, icke äro dåliga karaktärer, utan vanligen endast svaga. Bra karl – men super. De äro ofta menniskor, hvilka man äfven i deras yttersta elände kan älska och beklaga. Att dryckenskapen dock vanligare ruinerar moraliteten, är derigenom icke förnekadt.

På grund af det sagda, är vår fasta öfvertygelse, att det i denna punkt af barnauppfostran icke gifves något annat verksamt medel, än att afhålla ynglingen från vanan att förtära starka drycker och för det andra från sällskap, der sådana förtäras. Den saken har i sin början med moraliteten lika litet att skaffa som t. ex. tobaksrökandet. Skulle härför behöfvas något ytterligare bevis, behöfver man blott besinna, hvarföre dryckenskapen bland qvinnor är jmförelsevis sällsynt, bland de mera bildade ett oerhördt undantag. Orsaken är helt enkelt bruket, som icke ger dem vana vid spirituösa drycker och icke exempel på dessas begagnande inom deras eget kön. I de högre samhällskretsarne uppstå likaså sällan drinkare. Detta kan sannerligen icke tillräknas en högre moral. Der saknas blott vana och exempel; och drickandet anses der passande endast för sämre folk. Skolan är icke i stånd att utestänga exemplet utom sina lärjungars krets. Men ingen lärer frikänna skolan från pligten att inom densamma bannlysa vanan och med den äfven exemplet. Huruvida denna pligt alltid blifvit iakttagen, derom må ofvan aförda erfarenheter bära vittne.

Vi hafva här talat om en osed, hvilken i sin början blott är en dålig vana och först med tiden kan vexas till en last. Men ungdomen är blottställd äfven för andra oseder, som i sig sjelf och genast från början äro laster, emedan de förstöra själens oskuld, under det att de likasom dryckenskapen ofta hastigt nog försvaga, icke sällan fullkomligt förtära själs- och kroppskrafterna. Vi tala om könsförhållandena och om den hemliga last, hvilken ofta såsom en smittosam sjukdom angriper hela skaran af ungdom vid en läroanstalt.

I fråga om dessa laster kan icke samma förfarande som mot dryckenskapslasten vara tillräckligt korrektiv. Här måste läraren mera verka på öfvertygelsen, väcka ånger och förfäran för följderna och med de råd, förhållandena fordra, understöda den ångrandes bemödanden att bättra sig. Men äfven här fordras omsorgen för läroanstaltens närvarande och framtida bästa, att oseden från densamma afskäres, att

oblygheten tuktas, och att de lärjungar, som varit de öfrigas uppenbara förledare, från läroanstalten skiljas.

Jag vill icke vidlyftigt tala om dessa påpekade lasters tillvaro vid landets läroanstalter, och om lärarens nit i deras utrotande. Hvad jag vet, är, att isynnerhet i de mindre städerna liderligheten lätt blir allmänkunnig. Och jag har exempel, der detta varit fallet, utan att lärarna visat sig känna förhållandet eller gjort något bemödande att undertrycka oseden. Och det torde vara känt nog, att lärare i detta hänseende helst blunda. Frågan hör till de delikata, och det är lätt förklarligt, att en lärare är skygg att i sådane ämnen tala till en lärjunge. Men denna skygghet är dock i sjelfva verket en moralisk liknöjdhet och maklighet. Många skollärare kunna med mig åberopa erfarenheten och försäkra, att med ett allvarligt uppsåt disciplinens öfvande äfven i detta fall icke är tyngre, än sorgen öfver förderfvets insteg gör den. Jag har varit vittne till en dom och afstraffning för oblyg lastbarhet, hvilka så uppskakade känslan hos ett hundratal ynglingar och barn, att första timmen derefter deras gråt gjorde all läsning omöjlig. Och jag hyser den fasta tro, att uppträdet djupt fästade sig i mångens själ till rättelse och varning, såsom jag äfven har glädjen veta, att skyldiga bland dem i följd häraf och under fortfarande omvårdnad blifvit från last bevarade. 10

Att skolan uti ifrågavarande afseende kan verka äfven positivt för god sed genom förmaningar och lära, samt att vägen till en sådan inverkan för god sed öfverhufvud står skolan öppen, hafva vi aldrig varit enfaldiga nog att neka. Vårt påstående är blott, att i detta som andra fall skolans inflytande visar sig mest verksamt genom osedens utestängande, genom att aflägsna det onda exemplet och den lastbares aldrig uteblifvande förförelser. 20

Läsaren kunde tycka, att då, såsom vi tidigare i detta blad anført, en skribent i Kuopio Tidning afmålat skolorna såsom uppfostringsanstalter till liderlighet, vi gå denna skribents ärenden genom att anføra, det verkligen svåra oseder i dem förekomma. Vi få derföre fästa hans uppmärksamhet vid, att det ofvan anförda ingalunda berättigar till den slutsats, att lastbarhet skulle allmännare vid landets läroanstalter förefinnas. Vår erfarenhet understöder verkligen icke en sådan mening. Vi hafva endast åberopat exempel, då osed visat sig, utan att med tillbörligt allvar beifras, och då disciplinen varit egnad att främja oseden, i stället att undertrycka den. 30

Men afsigten med våra anföranden är icke alls denna, att ens undersöka det sedliga tillståndet hos läroanstalternas ungdom. Vi hafva endast velat bevisa, att disciplinen, att det blotta negativa förfarandet, att icke lemna oseden rum, att utestänga den, att aflägsna det onda exemplet, att förvisa frestelsen, att strängt beifra oblygheten och lastbarhetens offentliga uppträdande, att icke tillåta vanor, som blifva laster, att denna disciplin är det verksammaste medel, skolan eger, för sina lärjungars sedliga *uppföstran*. Vi hafva velat visa, att härtill icke behöfvas nya skolordningar, nya undervisningsmetoder. Vi hafva velat tillbakavisa den oerhördt svaga eller beklagansvärdt inskränkta lära, som förklarar en sådan disciplin från lärarens sida för »spioneri». 40

Vi kunna också derföre lemna uppräknandet af andra, ehuru mindre förstörande oseder, hvilka ofta nog vid läroanstalterna tolereras. Vi vilja blott ännu nämna en af de minsta, emedan den är betecknande för hela detta toleranssystem. Vi tala om bristen på, hvad man kallar folkvett. 50

Att »sitta» på gymnasium är ett gammalt känt uttryck. Men hvarje

bildad menniska tager detta uttryck i samma mening som »liggandet» vid universitetet. Man ligger nemligen icke i universitetsauditorierna. Men i gymnasiernas lärosalar sitter man med besked. Man kan der få se Herrarne vid en examen eller en biskopsvisitation sittande svara på de frågor, den stående Biskopen ställer till dem. Att de aldrig stiga upp för sina lärare, af hvilka de tituleras för Herrar, är en gifven sak. För en åhörare och åskådare är det påtagligt, att de af lärarene aldrig hört ordet folkvett nämnas. Vi taga för afgjordt, att hvar och en af dessa lärare stiger upp, då han af biskopen, högsta chefen för stiftets läroverk, tilltalas; men denna anständighet har ingen af dem inplantat i sina Herrar lärjungar. Man önskar kanske, att undertecknad skall förklara sig icke vara vän till karbasen. Jag gör det gerna. Men jag måste dock bekänna, att då jag hört »Herrarne» i offentliga tal uppmanas att beskedligt läsa sina *lexor*, jag icke kunnat qväfva önskan att få höra tilläggas: »eljest komme Herrarne att smaka riset».

Detta är, som sagdt, en ringa sak. Men den bevisar i sin mon, på hvilken punkt disciplinen vid gymnasierna stått. Äfven vi tro oss förstå, att ynglingar icke kunna eller böra behandlas som barn. Men det är i vår tanke någon skillnad mellan vädjandet till ynglingens rättskänsla och hederskänsla och ett narraktigt smekande af hans lätt väckta inbillskhet och fäfänga.

Vi anse oss hafva sagt nog, för att visa nödvändigheten af denna uppfostran vid skolan, hvars föremål är att från densamma utestänga oseden – en nödvändighet, hvarpå förnuftigt folk hittills icke ansett det möjligt att tvifla – och för att förklara, hvad vi med skoldisciplin förstå. Man afhåller icke oseden från barn och ynglingar genom tomt prat om »levande kunskap», icke ens genom någon skolkunskap alls. Vetandet bör hinna ett stycke utöfver skollexan, förren det bevisar sin makt i öfvertygelser och grundsatser, tjenliga att leda individen till god sed och vid den bibehålla honom. Der dygden ännu är blott den negativa förmågan, att afstå från odygden, och der den goda seden endast består deri, att icke lemna oseden rum, der är det ondas utestängande allt hvad som kan begäras. Och det ligger härpå vida större makt vid uppfostran i en läroanstalt, än vid den i hemmet, emedan individens osedlighet är en källa till mångas förderf. Vi hafva också sagt nog, för att visa, det denna uppfostran är oberoende af alla verdens skolordningar; ty den utgör sjelf den allmänna förnuftiga skolordningen, som af ingen lag för skolan kan rubbas och hvars allvarliga handhavande måste i lika grad gillas och lofordas af statsmyndigheterna som af ungdomens föräldrar och målsmän. Öfverhufvud bevisar det en synnerlig grad af slapphet både i håg och tankekraft, att vilja göra skoluppfostran beroende af de vexlande skolförfattningarne – ja till och med af de vexlande undervisningsmetoderna. Vi tillägga, att sjelfva undervisningsmetoden är och måste vara af skolförfattningen till stor del oberoende. Den har åtminstone alltid varit det i vårt lands skolor; och dessa vore högligen att beklaga, den dag skollärarens fria verksamhet skulle bindas af minutiösa föreskrifter för metoden. Vi hafva aldrig nekat, att en undervisningsmetod, som påkallar lärjungens sjelfverksamhet, icke skulle på honom utöfva ett helsosamt sedligt inflytande. Vi hafva tvärtom uttryckligen förklarat, att så är, och sökt utreda, hvarföre så är. Men vi vidhålla, att detta inflytande under sjelfva läroåren är jemförelsevis ringa, nemligen inflytandet af arbetet för vetande, af rigtningen till ett allvarligt mål öfverhufvud. Undervisningens och undervisningsmetodens gagn visar sig först i den framtid, då väckelsen till sjelfverksamhet för vetandets inhemtande verkligen

burit frukt, då den emanciperade lärjungen blifvit en sökande efter sanning och rätt och af kärlek till sitt mål är beredd, att för det sanna och rätta stå och falla. Kommer denna skördetid icke – då har undervisningen och metoden varit helt och hållet ofruktbar.

Men lärdomarne och förmaningarne bredvid den egentliga skolundervisningen? Om dem är här ingenting sagdt? Ja om dem är också icke mycket att säga. I rätt tid gifna kunna de verka mycket godt. På en faders och moders läppar äro de af stor vikt. Skolläraren får icke glömma dem; men han för icke på dem lita. På en god disciplin deremot kan han förlita sig så mycket, som något menskligt verk tål att lita på. Och finnes den, så finnes äfven för lärdom och förmaning någon jordmon, der de kunna fatta rot.

Författaren i Kuopio Tidning vilja vi slutligen fägna med underrättelsen, att han nu har den väntade nya Skolordningen. Det återstår honom endast att med den i handen lära oss och andra, huru den der »lefvande kunskapen» skall bibringas lärjungarne, och påpeka de sedliga frukter, denna kunskap skall komma att bära. Det skall glädja oss att blifva vittnen till den stora reformen – om blott denna kommer att bestå i annat än stora ord.

J. V. S.

10

20

53 INGREPP I EGANDERÄTTEN.

Litteraturblad n:o 4, april 1856

Det väl redigerade Engelska veckobladet The Economist innehåller under denna rubrik en artikel, som i flera hänseenden är serdeles anmärkningsvärd. För vår del kunna vi visserligen icke med författaren tänka lika deri, att bristen på en noggrann definition af, hvad egendom i allmänhet är, vore vållande till det intrång på eganderätten, hvaröfver klagan föres. Den abstrakta definition är visserligen icke utan vikt. Men sådane finnas också redan nog skarpa, för att under sig omfatta all eganderätt. I det civiliserade samhället hvilar naturligtvis eganderätten på öfverenskommelse, kontrakt af ett eller annat slag, som gör densamma inför lag gällande.

Felet kan alltså icke gerna ligga i bristande kunskap om, hvad egendom är, utan i försummad uppfostran och dålig allmän sed öfverhufvud. Det kan visst hända, att individer hafva en löslig föreställning om skilnaden mellan mitt och ditt såtillvida, att vissa saker anses vara af så ringa värde eller så utan egarens omsorg och arbete tillkomna, att ett olofligt tillgrepp af desamma icke besvärar deras samvete. Man har i vårt land ett exempel derpå i det allmänna snatteriet af frukter ur trädgårdar, rofvor ur rofland o. s. v., i alla länder uti skogsåverkan. Det torde äfven i sådane fall sällan vara ren okunnighet om eganderätten, utan bristande aktning för densamma, som föranleder tillgreppet. Likaså är väl bedräglighet i handel och vandel sällan en följd af felande insigt i det rätta; den bedräglige lugnar blott sitt samvete dermed, att det ena eller andra slaget af bedrägeri allmänare utöfvas. Eller har i mindre allmänna fall individens uppfostran i fråga om aktning för andras rätt varit försummad eller rentaf förderfvande; att icke tala om de få fall, i hvilka verklig nöd föranleder tillgreppet, och de ganska talrika, der förhoppning att kunna ersätta det tillgripna utan någons vetande eller skada föranleder bedrägeri och brott.

30

40

50